

нансы и статистика, 2004.-208с. **3.** *Поддєрьогін А.М.* Фінанси підприємств: Підручник. - К.: КНЕУ, 2006. - 571 с. **4.** *Стоянова Е.С.* Финансовый менеджмент: Российская практика. – М.: Перспектива, 2005. – 308с. **5.** *Кононеко О., Маханько О.* Анализ финансовой отчетности – 4 –е изд., перераб и дополненное – Х: Фактор, 2007 – 208 с.

Надійшло до редколегії 17.01.2012

УДК 657.622

М.П. ХОХЛОВ, д.е.н., проф., НТУ «ХПІ», Харків

С.В. БАЛИКОВ, магістр, НТУ «ХПІ», Харків

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В роботі розглядається система показників, необхідна для комплексної оцінки ефективності операційної діяльності підприємства.

В работе рассматривается система показателей, необходимая для комплексной оценки эффективности операционной деятельности предприятия.

The system of indexes, necessary for the complex estimation of efficiency operating activity an enterprise, is in-process examined.

Ключеві слова: ефективність виробництва, прибуток, рентабельність, індекси, матричний метод.

Вступ

Сучасний етап розвитку економіки України обумовлює високі вимоги до оцінки ефективності діяльності суб'єктів господарювання в цілому та в розрізі структурних підрозділів. Адже всі поточні операції та події в діяльності підприємств вимірюються, фіксуються, перетворюються в певні показники, які з часом стають основою для прийняття управлінських рішень, а отже, «фундаментом» майбутнього. Проблемним питання залишається необхідність вибору із множини показників тих, які дійсно здатні сприяти (а не заважати) ефективному управлінню.

Функціонування будь-якого підприємства, незалежно від видів його діяльності та форм власності, в умовах ринку визначається його здатністю створювати необхідну і достатню величину доходу або прибутку. В даному аспекті аналіз прибутку займає провідне місце в системі комплексного економічного аналізу, оскільки за ним оцінюється ступінь досягнення кінцевої мети діяльності підприємства та його ефективність, а дослідження цієї проблеми є дуже актуальним на сьогоднішній день.

Постановка задачі

Ефективність — це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, причому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо-спожиті ресурси).

Ефективність виробництва — це складне і багатогранне явище. Будь-яке виробництво вимагає органічного поєднання і взаємодії чотирьох факторів — робочої сили, основних засобів, предметів праці і землі. В процесі виробництва здійснюється виробниче споживання вказаних ресурсів з метою отримання певних споживних вартостей, спроможних задовольнити відповідні потреби людей. Отже, будь-яке виробництво передбачає витрати ресурсів і одержання певних результатів. Але на однакову кількість витрачених ресурсів підприємства можуть одержувати далеко не однакові за величиною результати. В такому випадку кажуть, що підприємства ведуть виробництво з різною ефективністю (рис. 1).

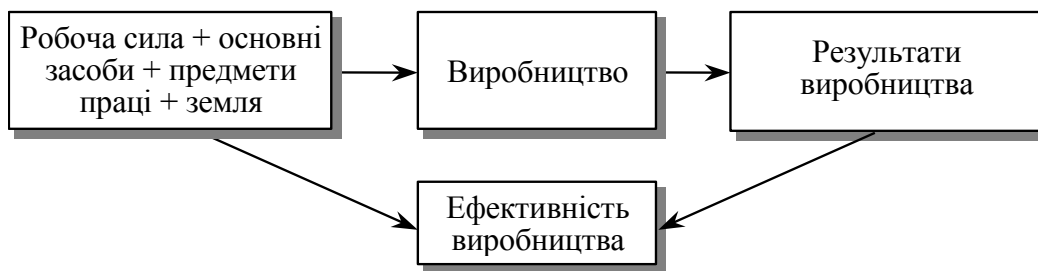

Рис. 1 - Формування ефективності виробництва

Ключові показники ефективності - обмежений набір основних параметрів, які використовуються керівництвом для відстеження і діагностики результатів діяльності підприємства і наступного прийняття на їх основі управлінських рішень. Дані показники повинні відображати всю найбільш важливу інформацію для управління підприємством. Звичайно, для підприємств різних галузей і типів у різний час та за неоднакових умов показники ефективності будуть відрізнятись.

Обсяги реалізації і величина прибутку, рівень рентабельності залежать також від виробничої, постачальницької, збутової і торгівельної діяльності підприємства.

Основними завданнями аналізу доходів від діяльності підприємства є:

- систематичний контроль за виконанням планів реалізації продукції і отриманням прибутку;
- визначення впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів на обсяги реалізації продукції і фінансові результати;
- виявлення резервів збільшення обсягів реалізації продукції і суми прибутку;
- оцінка роботи підприємства з використання можливостей збільшення обсягів реалізації продукції, прибутку та рентабельності;
- розробка заходів з використання виявлених резервів.

Методологія

Методика аналізу показників ефективності діяльності підприємств посідає важливе місце в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема: М. І. Баканова, М. А. Болюха, О. О. Кисельової, Г. В. Савицької, В. В. Сопка, Р. С. Сайфуліна, М. Н. Чепуріна, М. Г. Чумаченка, А. Д. Шеремета та інших.

Проблемою аналізу операційної (основної) діяльності підприємства займається ряд провідних вчених-економістів, зокрема Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Л. А. Лахтіонова, М. А. Бомох та багато інших.

Основними джерелами інформації при аналізі реалізації продукції і прибутку є вибуткові накладні на відвантаження продукції, дані синтетичного і аналітичного бухгалтерського обліку за рахунками класів 7 та 9, фінансова звітність Ф.1 «Баланс», Ф.2 «Звіт про фінансові результати» [1, с. 74].

Результати дослідження

Суть показника економічної ефективності розкривається через співвідношення між ресурсами та результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва.

Існує три варіанти такого співвідношення:

- 1) ресурси і результати виражені у вартісній формі;
- 2) ресурси виражені у вартісній, а результати — у натуральній формах;
- 3) ресурси виражені у натуральній, а результати — у вартісній формах.

Ми вважаємо обґрунтованою точку зору науковців, які зазначають, що не можна абсолютизувати ні один з показників, які використовують для визначення ефективності. Кожний з них має певне смислове навантаження, тому може бути використаний за відповідним цільовим призначенням. Так валова продукція характеризує ефективність з позиції створення споживної

вартості, валовий дохід – оцінює ефективність в аспекті єдності двох сторін процесу виробництва споживання та накопичення, прибуток - ефективність виробництва з погляду інтересів господарств, як виробника споживної вартості.

Доповненням до даної системи показників у комплексній оцінці ефективності операційної діяльності підприємств є матричний аналіз, що базується на обчисленні та оцінці системи показників, згрупованих в табл. 1.

Таблиця 1 - Система показників оцінки ефективності операційної діяльності підприємства

Група	Назва показника
1	1) Прибуток від операційної діяльності на 1 грн. доходу (виручки) від реалізації продукції;
	2) Прибуток від операційної діяльності на 1 грн. витрат;
	3) Прибуток від операційної діяльності на 1 грн. на грн. власного капіталу;
	4) Прибуток від операційної діяльності на 1 грн. вартості майна;
	5) Прибуток від операційної діяльності на 1 працівника підприємства
2	1) Дохід (виручка) від реалізації продукції у розрахунку на 1 грн. витрат;
	2) Дохід (виручка) від реалізації продукції на 1 грн. власного капіталу;
	3) Дохід (виручка) від реалізації продукції на 1 грн. вартості майна;
	4) Дохід (виручка) від реалізації продукції на 1 працівника підприємства
3	1) Витрати в розрахунку на 1 грн. власного капіталу;
	2) Витрати на 1 грн. вартості майна;
	3) Витрати на 1 працівника підприємства
4	1) Власний капітал в розрахунку на 1 грн. майна;
	2) Власний капітал на 1 працівника підприємства
5	1) Вартість майна у розрахунку на 1 працівника

Даний метод дозволяє оцінити ефективність операційної діяльності всього підприємства, користуючись даними балансу та звіту про фінансові результати.

Використовуючи звітність підприємства можливо виконати комплексний аналіз ефективності операційної діяльності, застосовуючи матричний метод. Перша ітерація передбачає обчислення показників наведених у табл. 1, за два досліджуваних періоди.

Друга ітерація - розрахунок індексу зростання (I) кожного показника.

Подібна інформація дозволяє побудувати матрицю ефективності господарської діяльності (табл. 2).

Таблиця 2 - Матриця ефективності операційної діяльності підприємства

Індекси показників	Прибуток від операційної діяльності	Дохід від реалізації продукції	Витрати операційної діяльності	Власний капітал	Вартість майна	Середньо-облікова чисельність працівників
Прибуток від операційної діяльності	1	x	x	x	x	x
Дохід від реалізації продукції	x	1	x	x	x	x
Витрати операційної діяльності	x	x	1	x	x	x
Власний капітал	x	x	x	1	x	x
Вартість майна	x	x	x	x	1	x
Середньо облікова чисельність працівників	x	x	x	x	x	1

Третя ітерація передбачає визначення суми індексів зростання показників ($I_{\text{заг}}$):

$$I_{\text{заг}} = I_1 + I_2 + \dots + I_n \quad (1)$$

Кінцева ітерація – обчислення рівня ефективності операційної діяльності ($P_{\text{еф}}$). Операційна діяльність вважається ефективною, якщо $P_{\text{еф}} > 1$.

Зрозуміло, що для досягнення економічної ефективності всієї операційної діяльності підприємства, в загальному розумінні цього слова, необхідно отримувати максимальний результат при мінімум витрат від наявних обмежених виробничих ресурсів. Одним із найважливіших методів досягнення вказаної мети є створення оптимізаційної моделі. Через визначеність розміру витрат (або ресурсів), що спричиняють досягнення певного результату, в моделі ефективності найбільша увага приділяється саме оптимізації витрат для досягнення максимально можливого результату.

Використання при аналізі моделей дасть змогу абстрактно відобразити основні взаємозв'язки, що існують у реальній господарській системі.

Згідно з витратним підходом до визначення ефективності діяльності операційної діяльності підприємств промисловості в цілому таку оптимізаційну модель можна зобразити:

$$E_{\text{опер}} = P_{\text{опер}} / V_{\text{опер}} * 100 \%, \quad (2)$$

де $E_{\text{опер}}$ – ефективність операційної діяльності, в %; $P_{\text{опер}}$ – прибуток від операційної діяльності, тис. грн.; $V_{\text{опер}}$ – витрати операційної діяльності, тис. грн.

Економічний зміст даного показника характеризує окупність витрат у копійках на гривню результату операційної діяльності.

Висновок

Для встановлення істинних причин зміни ефективності операційної діяльності підприємства слід детально вивчити силу впливу на її величину факторів. Тому зазначену оптимізаційну факторну модель ефективності доцільно деталізувати за утворюючими факторами та проводити факторний аналіз з врахуванням виявлених взаємозалежностей та взаємозв'язків між ними.

Отже, використання подібної моделі дозволить, завдяки економіко-логічним методам, визначити вплив зміни факторних параметрів на ефективність операційної діяльності підприємства та в подальшому корегувати та впроваджувати виявлені резерви у практичну діяльність.

Список літератури: 1. Баканов М. И., Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 625 с. 2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с. 3. Экономический анализ. Савицкая Г.В. 11-е изд., испр. и доп. - М.: Новое знание, 2005. — 651 с. 4. Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С. Методика финансового анализа. –М.: Бизнес, 2005. – 760 с.

Надійшло до редколегії 17.01.2012